

Роман Берест**СЕРЕДНЕВЕКОВЫЕ АСКЕТИЧЕСКИЕ ПАМЯТКИ ПЕЩЕРНОГО МОНАШЕСТВА
УКРАИНСЬКОГО ПРИКАРПАТТЯ**

Рассмотрено отдельные группы пещерных памятков аскетического монашества украинского Прикарпаття, которые после принятия христианства получили значительное распространение. Акцентировано внимание на характерных особенностях их возникновения, культовом значении и практическом использовании представителями черного духовенства.

Ключевые слова: украинское Прикарпатье монашество, пещерные пустоты, аскетизм, иконы.

Roman Berest**MEDIEVAL ASCETIC MONUMENTS OF CAVE MONKHOOD OF UKRAINIAN
PRYKARPATTIA**

Several specific groups of ascetic monuments of cave monkhood of Ukrainian Prykarpattia, which after the adoption of Christianity received widespread, are considered. Among others, the characteristic features of their origin, cultic meaning and use by black clergy members is highlighted.

Key words: Ukrainian Prykarpattia, monkhood, caves, asceticism, icons.

УДК 391:800.879**Лілія Іваневич****КЛАСИФІКАЦІЯ НАРОДНОЇ НОШІ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ**

Внаслідок аналізу фондів колекцій Тернопільського обласного краєзнавчого музею у статті висвітлюється проблема дослідження предметів народної ноші українців Західного Поділля XIX – першої половини XX ст. Вперше подається спроба створення розширеної класифікації традиційного вбрання західних подолян з врахуванням відмінних ознак їх комплексів.

Ключові слова: народна ноша, українці Західного Поділля, Тернопільський обласний краєзнавчий музей, фондові колекції, класифікація.

Серед широкого спектру традиційно-побутової культури українців історико-етнографічного регіону Поділля особливо виділяється народна ноша як цінна матеріальна й духовна спадщина України в цілому. Актуальність дослідження цієї проблематики, починаючи від середини XIX ст., не зникає й до сьогодні. До того ж усі локальні зони (або субрегіони) Поділля, зокрема, буковинська, західна, східна та центральна характеризуються окрім спільних ознак певними специфічними відмінностями в крої, оздобленні, способі поєднання й носіння та, як наслідок, класифікації складових народного костюма. Особливо своєю багатоаспектністю і оригінальністю вражає комплекс традиційного вбрання українців Західного Поділля. Переконливим доказом цього стала наша дослідницька робота у фондах різноманітних музеїв і, зокрема, Тернопільського обласного краєзнавчого музею (далі – ТОКМ), що яскраво презентує одіж західних подолян.

З огляду на це, саме проблематиці дослідження та класифікації народної ноші українців Західного Поділля XIX – першої половини XX ст., з врахуванням відмінних ознак їх комплексів, присвячується наша стаття. Працюючи у фондах ТОКМ, ми насамперед зіштовхнулись з проблемою чіткого та однозначного визначення історико-етнографічних кордонів Західного Поділля. Тому, враховуючи історію виокремлення території Поділля й аналіз наукових концепцій стосовно проблеми формування кордонів регіону, окреслимо приблизні кордони Західного Поділля по річках, зокрема, на заході – Стрипа, на півдні – Дністер, на сході – Збруч. На півночі межа проходить по обрисах Підволочиського і Тернопільського районів. Виходячи з цього, нами будуть використані в історико-етнографічних дослідженнях Західного субрегіону Поділля наступні райони Тернопільської області: Борщівський, Буцацький, Гусятинський, Заліщицький, Підволочиський, Тербовлянський, Тернопільський і Чортківський [1].

Історіографія досліджуваної теми охоплює праці видатних науковців й етнографів кінця XIX – початку XX ст. та радянського періоду, що містять найперші спроби класифікації українського традиційного вбрання чи його окремих груп, а саме: Я. Головацького (1877 р.) [2], П. Чубинського

(1877 р.) [3], Х. Вовка (1928 р.) [4], В. Білецької (1929 р.) [5], О. Воропая (1966 р.) [6], І. Спаського (1970 р.) [7], К. Матейко (1977 р.) [8], Г. Горинь (1986 р.) [9], Д. Кривавича і Г. Стельмашук (1988 р.) [10].

Вдосконаленню та розширенню запропонованих класифікацій сприяли ґрунтовні дослідження таких зарубіжних і вітчизняних учених, як: Л. Бурачинської (1992 р.) [11], Г. Стельмашук (1993 р., 2013 р.) [12], Т. Кари-Васильєвої (1994 р.) [13], Т. Ніколаєвої (1994 р., 1996 р., 2005 р.) [14], К. Матейко (1996 р.) [15], М. Білан і Г. Стельмашук (2000 р.) [16], Т. Кари-Васильєвої та А. Чорноморець (2002 р.) [17], Л. Булгакової-Ситник (2005 р., 2008 р., 2013 р.) [18], З. Васіної (2006 р.) [19], О. Федорчук (2007 р.) [20], О. Косміної (2008 р.) [21] та Г. Врочинської (2008 р.) [22]. Певне значення для формування класифікації національного строю західних подолян мають праці дослідників: Л. Булгакової (1994 р., 1996 р.) [23], Н. Николин (1994 р.) [24], Г. Савки (2008 р.) [25], Г. Медведчук (2010 р.) [26] та Л. Іваневич (2013 р.) [27]. Безпосередньої класифікації традиційної ноші українців Західного Поділля досі ще не сформовано, окрім огляду народного костюма подолян Борщівщини у альбомі-каталозі музейних фондів Борщівського краєзнавчого музею [28].

Загальна чисельність етнографічної групи "Тканини" ТОКМ за підрахунками головного зберігача фондів музею Ірини Мирославівни Ленчук та завідувача сектором збереження фондів Наталії Іванівни Крохінної складає 12 тис. 48 предметів, з яких нами було опрацьовано 9532 предмети. Найбільше у колекції представлений комплекс народного вбрання українців насамперед Західного Поділля, значно меншу частку займають екземпляри одіжі з Опілля й Волині [29].

На основі аналізу створених класифікацій та опрацьованих власноруч фондів колекцій ТОКМ здійснимо спробу вперше сформулювати класифікацію народної ноші українців Західного Поділля за ознакою функціонального використання її компонентів. Зауважимо, що в класифікації ми зазначали ті різновиди складових костюма (або їх другорядні назви), які побутували лише на території Західного Поділля. Всі інші не виокремлені елементи ноші та їх назви були поширені в усіх локальних зонах Поділля, у тому числі Західній.

Отже, за ознакою функціонального використання групи компонентів у традиційному костюмі українців Західного Поділля XIX – першої половини XX ст. виділимо:

I. Основний комплекс вбрання, до якого відносять: 1). Групу натільного одягу – до кінця XIX ст. цей вид як чоловічого, так і жіночого строю складала виключно сорочка, що різнилася способами крою, декорування та носіння: а) жіночі сорочки за способом крою плечової частини ділять на: без плечових швів (тунікоподібні, вперекидку (Борщівський район, Західне Поділля), перекидні, перегинкові сорочки (с. Міжгір'я, Борщівський район, Західне Поділля), хлоп'янки); з плечовими вставками (установкові, вуставкові, поликові або зморщені; як їх підтип – рясовані сорочки, сорочки з відрізною підточкою-спідницею або галькою); з суцільнокрійним рукавом (безустановкові, безустановкові чи безполикові); – з нагрудними, плечовими або нагрудно-плечовими кокетками (сорочки на кокетці); сорочки-блузки (блузи, блузки, блюзки) – набули поширення на Західному Поділлі з 30-х рр. XX ст.; б) чоловічі сорочки за способом крою плечової частини розділяють на: без плечових швів (тунікоподібні, вперекидку (Борщівський район, Західне Поділля), перекидні, перегинкові сорочки); з плечовими вставками (установкові, вуставкові або поликові сорочки, місцева назва – кошуля); з нагрудними, плечовими або нагрудно-плечовими кокетками (сорочки на кокетці);

2). Групу поясного або стегового одягу, яку становлять: а) жіночий поясний одяг, зокрема: незшитий: одно- та двоплатові запаски (ткані килимовою технікою (килимові) або поперечними смугами (перевірні); рясовані в дрібні складки; вишиті; з вовняними френзелями або без); частково зшитий розпашний: горбатки (горботки), обгортки, опинки; зшитий глухий – це спідниці різної конструкції: бурка (Тернопільський район), гранатова спідниця (Підволочиський район, Західне Поділля), димка, мальованка, мушестрова або смушестрова спідниця (Підволочиський район, Західне Поділля), пікова спідниця (Бучацький район, Західне Поділля), спідниця в складки плісе або рясна спідниця (Борщівський район, Західне Поділля), спідниця вибійка або димка (Тернопільський район), спідниця-літник (літник), репсова спідниця (Гусятинський район, Західне Поділля), рясована спідниця або цісарська (Підволочиський район, Західне Поділля), шаленівка (шальянівка, шалінова; спідниця шеланова або квітчаста – Тернопільський район); додатковий поясний одяг: фартух-запаска (тканий або з тканин), фартух (хвартух, попередниця – полотняний, оксамитовий або з інших тканин); б) чоловічий поясний одяг – різноманітні сезонні штани: з лляних чи конопляних полотен або тканин – гачі (гате, гаши), порти (портки, поркениці, портяниці), рисовані штани (гармонійки, рисовані, рясовані), сподні (Чортківський район, Західне Поділля), штани вибиванки; з сукна – холошні (холоші).

II. Допоміжний нагрудний або плечовий одяг, що включає: 1). Нагрудний одяг без рукавів: жіночий – байбараки (с. Самолусківці, Гусятинський район, Західне Поділля), безрукавки, горсети (лейбики – с. Самолусківці, Гусятинський район, Західне Поділля), горсети (горсетки, горсики), жупани (Гусятинський та Тернопільський райони, Західне Поділля), камізельки, кафтани (Підволочиський район, Західне Поділля), кептарі (кептарики, кожушки, куці кожушки, мунтяни, півкожушки), кожушини (кожушанки – с. Шупарка, Борщівський район, Західне Поділля), кірсетки

(корсетки), лейбики, сердаки (Тернопільський район, Західне Поділля), станіки (Бучацький район; станічки – Гусятинський район, Західне Поділля); – чоловічий – безрукавки, бруслики, жилетки, кептарі (кептарики, кожушки, мунтяни), кожушини (с.°Шупарка, Борщівський район, Західне Поділля), лейбики; 2). Нагрудний одяг з рукавами: жіночий – кабатки (кабати), катанки, кохти (кофти, кофти-польки), куртаки, куртки, літники; чоловічий – піджаки (Гусятинський район, Західне Поділля), полотняні куртки (Західне Поділля).

III. Верхній або становий одяг, у якому виокремлюють: 1). Осінньо-весняний: а) плащоподібний: кабат – жіночий одяг (Чортківський район, Західне Поділля); опанча із коміром стійкою і капюшоном (бородицею, богородицею, каптуром, кобкою; у Борщівському районі – капиця, капуза); б) довгий одяг з сукна: гунька (гуня – Гусятинський район; манта-гунька – Західне Поділля, місцева назва – кафтан, Підволочиський район, Західне Поділля); жупан – жіночий одяг (Підволочиський район, Західне Поділля); капота – жіночий одяг (Західне Поділля); полька – жіночий одяг (Західне та Східне Поділля); полька або ще місцева назва блузка, блуза – Тереховлянський район, Західне Поділля); пешек (сіряк) – чоловічий одяг (Бучацький район, Західне Поділля); – свита (Західне Поділля); свитка – чоловічий одяг (Західне Поділля); в) короткий одяг з сукна: катанка (Тереховлянський район, Західне Поділля); – куртина; – сермяга (гунька, сукман) – чоловічий одяг (Західне Поділля); – сіряк (сірак, сірячина (Чортківський район) – Західне Поділля); г) довгий одяг з полотна: жупан – жіночий одяг (Західне Поділля); каптан – (Підволочиський район, Західне Поділля); плахта (плахтина – Гусятинський район, Західне Поділля) – чоловічий одяг; – полотнянка – чоловічий одяг; юпка (біла свитка, кафтан, "приятелька") – жіночий одяг (Тернопільський район, Західне Поділля); 2). Зимовий суконний плащоподібний: бунда – чоловічий одяг (Підволочиський район, Західне Поділля); сердак (сардак – Борщівський та Заліщицький райони, Західне Поділля); 3). Зимовий хутряний: а) кожуки довгі (до п'ят) білого, жовтого (коричневого), синього (фарбовані) та чорного кольорів; б) кожуки середньої довжини (до середини стегна або трохи нижче коліна); в) кожуки прямоспинні короткі (до талії): бунда – жіночий кожушок з короткими рукавами (Борщівський район, Західне Поділля); кожушок – короткий жіночий чи чоловічий кожушок з довгими рукавами; г) кожуки до колін, криті фабричним сукном (напівсукном): бекеші (бекешки) – хутряний приталений одяг зі зборами, критий синім сукном (Західне Поділля);

IV. Головні убори, серед яких розрізняють у залежності від статті і віку: 1). Дівочі головні убори, до яких відносяться: а) бинди (ленти, лянти, стрічки, стьонжки) – начільні пов'язки-стрічки (парчеві або шовкові, золотисті або сріблясті) без оздоблення або вишиті; ткані стрічки з нашитими квітами та листочками (Західне Поділля); начільні стрічки-намушниці, декоровані намистинами і золотим позументом (Західне Поділля); б) вельон (велян, вильон) – фата весільна; в) віночки (вінки): – "білі" весільні вінки (з лою та парафіну); барвінковий вінок; весільні вінки зі штучних квітів з різнокольорового паперу і стружки; – виті (звиті) вінки із зілля; вінки-шнури (у вигляді стрічки, оздобленої різнокольоровими кульками з вовни чи квітами зі стрічок, намистин та бісеру або у вигляді сплечених у шнур стрічок чи цупких кольорових ниток); вінки площинні (з картону, обшитого тканиною або стрічками та оздобленого різноманітними намистинами чи бісером); вінець – весільний вінок молоді; – карабулі – вінки, виготовлені з картону, який оздоблювався ґерданами, скляними перлами, павиними пір'ями та стяжками; вінки зі штучних квітів, прикрашені скляними намистинами й стрічками (Буковина і Західне Поділля); плетені (сплечені) вінки із зілля, польових квітів, рожі (ружі) й ягід (вишні, горобини, калини): купальські та весільні; – шиті (зшиті) вінки (у вигляді зшитих між собою квітів із зілля, стрічок або стружки); г) вінкоподібні головні убори: ввиванка – дівочий головний убір у вигляді валика з чорних ниток, накручених на солом'яну плетінку та декорованих різнокольоровими скляними намистинками і зі стрічками-зав'язками з обох боків (с. Сапогів, Борщівський район, Західне Поділля); – вінкоподібні убори із живих квітів; вінок-обруч – дівочий головний убір у вигляді обруча, обтягнутого стрічками, які декоровані скляними намистинами; плетений з вовняних ниток обручоподібний убір (Західне Поділля); весільний вінок-зав'язка, виготовлений з білої хустки; галянок – дівочий головний убір з бісеру; заушники – дівочий головний убір зі стрічки з нашитими по обидва боки квітками з призьблених стрічок, прикріплених до кружечків із вовняної тканини, що оздоблені в свою чергу бісером, кутасиками з лучки (вовняними кульками), намистинками; обручі з ґерданами, квітами, пір'ям, склярусом та стрічками; ґ) платові весільні головні убори білого кольору: гимбер (имбер, імбер); – нафрамиця (нафрами); рантух (рантушок); серпанок; д) кісники (виплітки, волічки, волічкові упліти, вплітки, косники, уплітки) – вузенькі биндочки, стрічки (стенжки, стьонжки) або шнури з кольоровими вовняними кульками (кутасиками), які дівчата вплітали у коси; е) штучні прикраси у коси: ґердани; фавори (штучні квіти – Західне Поділля); фарбоване гусяче пір'я та квіти; є) хустки – пов'язували на голову вінкоподібно, щоб маківка була відкрита; 2). Жіночі головні убори, до яких належать: а) каптур (каптура, каптурчик) – різновид очіпка з круглим дном з кольорової тканини і стінками з обох боків (Західне та Східне Поділля); б) кибалка (кибалочка) – головний убір заміжньої жінки, підкладка під очіпок,

скручена та зшита з полотна у формі валика; дерев'яний обруч, що добре підтримував хустку (Західне Поділля); в) намітка (перемітка) – рушникоподібний убір з лляної, зрідка конопляної або взагалі прозорої (іноді підкрохмаленої) тканини; г) намітка-убрус (убрус) – рушникоподібний убір, який починали носити після весільного обряду розплітання коси; г') очіпок (чепець, чіпеч) – м'який чи твердий головний убір складної форми з кольорової тканини; д) рантух (рантушина, рантушок) – головний убір заміжньої жінки білого кольору з тонкого домотканого або фабричного полотна; е) хустка (платок, хустина, хустинка, хусточка, фустка) – головний убір у вигляді квадратного (прямокутного) шматка тканини (з вишивкою або без білі полотна чи кольорові з тканини (бавовняної, вовняної, шовкової) хустки) або в'язаний: байкова хустка; баранкова хустка (с.°Деренівка, Тербовлянський район, Західне Поділля), оксамитова хустка; шаленова хустка (с. Шляхтинці, Тернопільський район, Західне Поділля); штапельна хустка; 3). Чоловічі головні убори, насамперед це: а) башлик – каптур сукняний з довгими кінцями-китицями (вдягали на шапку); б) капелюхи: бриль – солом'яний капелюх; капелюхи з павичим пір'ям, ґерданами – весільні або святкові парубоцькі головні убори (Західне Поділля); крисаня – парубоцький капелюх з солом'яних плетінок (Західне Поділля); габик – чоловічий святковий капелюх синього або чорного кольору м'який з широкими крисами чи твердий з вузькими крисами (Західне Поділля); в) картуз – головний убір із фабричної або домашньої тканини з чорним козирком із блискучого твердого матеріалу "сапи" (набув загального поширення з другої половини XIX ст.); г) кашкет – головний убір із синього та зеленого сукна, рідше чорного із більшим розміром козирка – "сапоу" ніж у картуза (набув поширення на початку XX ст.; чорні вовняні та оксамитові парубоцькі кашкети з вишитими оточками (обичайками) – Західне Поділля); г') шапки: конічні шапки із сірого і чорного овечого смушка, підбиті всередині дешевим хутром; кучма; смушкові шапки – високі чорні (зрідка сиві) шапки (чоловічі – вищі, парубоцькі – нижчі), із суконним темним (коричневого, чорного, рідше блакитного або вишневого кольорів) верхом (Західне Поділля); шапки на завісах – циліндричні зимові високі, смушкові, чорні (сірі) з суконним (синім чи зеленим) верхом шапки, з розрізом позаду або збоку, який стягувався пришитими стрічками (на Західне Поділля – червоними чи синіми; на Поділлі – червоними); чорні баранячі шапки конусовидної форми зі стоячим чи загнутим всередину верхом.

V. Взуття, яке в залежності від виду і техніки виготовлення буває: 1). Взуття, що прикриває стопу ноги: а) плетене – личаки (Західне Поділля); б) стягнуте – шкіряні постолі, ходаки; в) зшите – мешти (літні туфлі, Західне Поділля), туфлі, черевики (черевички, чобітки), румунки (Гусятинський, Тербовлянський і Тернопільський райони, Західне Поділля); 2). Взуття, що прикриває стопу та гомілку: а) зшите – валянки (зшиті), сап'янці, чобітки, чоботи (боксіві, гвоздьові, жовтинці, зеленинці, писані, підшивані, хромові, червонинці, шкапові та юхтові), чорнобривці; б) валяне – валянки (биті); 3). Різноманітні допоміжні види утеплення ноги – суконні онучі.

VI. Пояси, які здавна насамперед виконували захисну й оберегову функції, а пізніше естетичну, розділяли на: 1). Крайки: а) бісерні крайки (Буков. і Західне Поділля); б) вузькі плетені крайки; в) вузькі ткані крайки; 2). Пояси: а) плетені: – вузькі, довгі пояси з вовни; очкур; б) ткані: вовняні вузькі, довгі пояси (з довгими китицями); рушникоподібні вишиті пояси; широкі ткані пояси (в клітинку, одноколірні або смугасті); в) шкіряні: череси – шкіряні широкі пояси (Буков. і Західне Поділля); 3). Шкіряні реміні (ремінці).

VII. Прикраси, що ділять на: 1). Жіночі, до яких належать: а) вушні прикраси – заушники (ковтки з бовтицями – сережки з підвісками), кульчики, сережки; б) головні прикраси: – баламути (Західне Поділля); бісерні стьожки (Буков. і Західне Поділля); ґардан (валок) (с. Кривче, Борщівський район, Західне Поділля); ґердан стрічковий та ґердан стрічковий з підвісками (Буков. і Західне Поділля); в) нагрудні прикраси: баламути (баламута) – оздоба з довгого разка річкового бурштину; намисто із перламутрових зерен черепашок морських молюсків у дві-три низки; бісерна криза; бісерна стрічка; букет весільний; венеціанське намисто (венеційські коралі) – намисто зі сплаву скла-смальти інкрустованого золотом; гранати – оздоба з гранатів; ґердан (ґерданік); ґердан кутовий (Західне Поділля); ґердан кутовий з монетами (Західне Поділля); ґердан стрічковий; ґердан стрічковий з монетами (Буковина і Західне Поділля); дзюмбали – ґердан (Західне Поділля – Борщівщина); дукати (дукачі); дукачі-образки; зґарди; корали (каралі, коралі, коралове намисто, багате, добре, мудре або правдиве намисто, справжні або щирі коралі) – намисто з натуральних (шліфованих чи рублених (тятих) або штучних коралів; коралі – нагрудна прикраса у вигляді 5–12 разків натуральних коралів, на кінцях котрої були дрібні скляні сині намистини та петлі з домотканих ниток і волосіння для просування довгих червоних стрічок, що вив'язувалися у бант на поясі чи нижче (Заліщицький район, Західне Поділля); криза (Західне Поділля); ланцюжки (клокички) – намисто з насіння овочів, плодів; лускавки – дуте скляне намисто (Західне Поділля – Борщівщина); медалики (металики); монисто з бісеру (мониста – Західне Поділля); намисто (монисто, пацьорки); пацьорки – намисто з кольорового дутого скла (на Західне Поділля – дуті пацьорки); або разки намиста з кольорового скла, переважно чеського виробництва (Західне Поділля); перли (перла) – намисто з перлів; – плетінка об'ємна –

бісерна прикраса; – салби – прикраса з срібних монет, нашитих на тасьму або фетрову основу; скляні буси – намисто з різнобарвних скляних намистин, інкрустованих смальтою, емаллю, позолотою; скляне намисто (бранзульєти, кулі, лускавки, надуванці, пацьорки) – оздоба з кольорового дутого скла; силянка-комір – широка нагрудна бісерна прикраса; смальта – намисто зі смальти (Західне Поділля); намисто зі смальти червоного кольору – кровавниця (с. Виноградне, Заліщицький район, Західне Поділля); смолянки – намисто з глини (Західне Поділля); – хрестики (переважно дерев'яні на шовкових стрічках, рідше металеві на шнурочках або ланцюжках); г) наручні прикраси (зустрічаються дуже рідко) – браслети, обручі (з металу, а з 20-х рр. XX ст. – також із дерева і натурального каміння); г') нашійні (шийні) прикраси: бісерна стрічка; ґердан з дукачами; ґердан стрічковий; ґердан стрічковий з підвісками; ґердяник; монисто; монисто обплетене; плетінка об'ємна; силянка-комір; д) поясні прикраси – крайка (пояс у вигляді стрічки з бісеру); е) прикраси на пальці – каблучки, обручі (персні дерев'яні або залізні), обручки (вінчальні персні), персні (перстні); 2). Чоловічі, до яких відносяться: а) головні прикраси: бісерні стьожки або ґердани стрічкові – оздоби на капелюхи (Буковина і Західне Поділля); букетик весільний – букетик з барвінку і живих квітів, який чіплявся до шапки (Західне Поділля); віночок або вінок весільний – головна прикраса у вигляді маленького (чіплявся до шапки) чи великого (накладався на шапку) вінка з барвінку і живих квітів (Західне Поділля); б) нагрудні прикраси: букет весільний; котильон (кутальйон, вівсюрик, висьорок, ґерданик) – нагрудна бісерна прикраса у формі невеликого п'ятикутника переважно з підвісками; краватка з бісеру (Західне Поділля); – купочки – весільний букетик з бісеру (Західне Поділля); в) нашійні прикраси: – гарасівки – тканні вовняні різнокольорові стрічки для зав'язування чоловічих сорочок, через петлі на комірці (Західне Поділля); гарусні червоні стрічки для зав'язування чоловічих сорочок (Західне Поділля); – мідна шпонка (запонка) – для застібання коміра сорочки (Західне Поділля); г) поясні прикраси – крайка (пояс у вигляді стрічки з бісеру); г') прикраси на пальці – обручки (вінчальні персні).

VIII. Доповнення до одягу, серед яких: 1). Кошель (кошіль) – чоловіча сумка через плече із лика (Західне Поділля); 2). Кошики та кошики-сумки плетені з соломи різноманітних розмірів (Західне, Східне і Центральне Поділля); 3). Табівка (тобівка) – святкова плоска шкіряна торбина, оздоблена мідними бляшками (блендами) (Буков. і Західне Поділля); 4). Тайстра (дзьобанка, дзьобенка) – буденна вовняна сумка через плече зіткана узорною стрічкою (Буков. і Західне Поділля); 5). Торба (торбина) – мішечок-сумка із пришитим з обох боків ручкою-поясом для носіння через плече; 6). Рушники – вишиті прямокутні полотнища, які використовувались нареченими як обереговий одяговий елемент на весіллі.

Таким чином, у цілому жіночі й чоловічі комплекси народної ноші українців Західного Поділля містили загальноукраїнські та регіонально подільські різновиди традиційного одягу, головних уборів, взуття, прикрас, поясів і доповнень до одягу. Разом з тим існували окремі типи складових костюма, які західні подоляни не носили і навпаки складові, які були характерні лише для них. Звичайно, передусім це пояснюється специфікою межування Західного Поділля з найрізноманітнішими історико-етнографічними регіонами та районами України, а саме: Волинню, Буковиною, Опіллям і Покуттям. Однак запропонована нами класифікація не претендує на повністю завершений і остаточний варіант. Оскільки в процесі подальших етнографічних досліджень у рамках дисертаційної роботи ми плануємо продовжити її вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Іваневич Л. Історико-географічні та історико-етнографічні межі дослідження народного вбрання українців Поділля / Л. Іваневич // Народна творчість та етнологія: № 5 / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Рильського. – К., 2013. – С. 88–100.
2. Головацкий Я. Ф. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии / Я. Ф. Головацкий. – СПб., 1877. – 85 с. с илл.
3. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край, снаряженной Русским географическим обществом: Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. – С.-Петербург, 1877. – Т. 7. – Ч. 2. – Малоруссы Юго-Западного края. – С. 374–452.
4. Вовк Х. Одея / Х. Вовк // Студії з української етнографії та антропології. – Прага, 1928. – С. 124–170.
5. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация / В. Білецька // Матеріали до етнології й антропології. – Львів, 1929. – Т. XXI–XXII. – Ч. I. – С. 43–109.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис / О. Воропай. [Перевидання 1966 р. (Мюнхен)]. – К.: Акціонерне видавничо-поліграфічне тов-во "Оберіг", 1993. – 592 с.
7. Спаський І. Г. Дукачи і дукачі України / І. Г. Спаський. – К., 1970. – 167 с.
8. Матейко К. Український народний одяг / К. Матейко. – К.: Наук. думка, 1977. – 224 с.: іл.
9. Горинь Г. Й. Шкіряні промисли західних областей України (Друга половина XIX – початок XX ст.) / Г. Й. Горинь. – К.: Наукова думка, 1986. – 94 с.: іл.
10. Український народний одяг XVII–поч. XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського / [авт. та упоряд. Д. П. Кривач, Г. Г. Стельмашук; Ред. Ю. Г. Гошко]. – К.: Наукова думка, 1988. – 272 с.: іл.
11. Бурачинська Л. Поділля / Л. Бурачинська // Український народний одяг (укр. і англ. мовами). – Торонто – Філадельфія, 1992. – С. 93–111.
12. Стельмашук Г. Традиційні головні убори українців / Г. Стельмашук. НАН України. Інститут народознавства. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.; Стельмашук Г. Українські народні головні убори / Г. Стельмашук. – Львів: Априорі, 2013. – 276 с.
13. Кара-Васильєва Т. В.

Українська сорочка. Альбом / Т. В. Кара-Васильєва. – К.: "Томіріс", 1994 – 30 с.: іл. 14. Ніколаєва Т. Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля / Т. Ніколаєва // Поділля. [Під ред. Артюх Л. Ф., Балушка В. Г., Болтарович З. Є. та ін.]. – К.: Видавництво НКЦ "Доля", 1994. – С. 260–276; Ніколаєва Т. Історія українського костюма / Т. Ніколаєва. [Іл. З. Васіної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Сліначак, М. Старовойт]. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.: іл.; Ніколаєва Т. Український костюм. Надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.: іл. 15. Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник / К. Матейко. – К.: Наук. думка, 1996. – 112 с. 16. Білан М. Українській стрій / М. Білан, Г. Стельмашук. – Львів: Фенікс, 2000. – 328 с. 17. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка / Т. Кара-Васильєва, А. Чорноморець. – К.: Либідь, 2002. – 160 с.: іл. 18. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: Етногр. аспект / Л. Булгакова-Ситник. [Ред. О. М. Козакевич]. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. – 328 с.; Булгакова-Ситник Л. Борщівські сорочки з колекції Віри Матковської / Л. Булгакова-Ситник. НАН України. Інститут народознавства. – Львів: Укрпол, 2008. – 255 с.: іл.; Жіноча сорочка Борщівсько-Заставнівського Придністров'я. Альбом / [Упор. Л. Булгакова-Ситник, Т. Лозинський]. – Л.: Інститут колекціонерства укр. мистецьких пам'яток при НТШ, 2013. – 336 с. 19. Васіна З. О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т. 2. XIII – початок XX ст.: Наук.-худож. реконструкції. Текстові, рез. англ., рос. / З. О. Васіна. – К.: "Мистецтво", 2006. – 448 с.: іл. 20. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру / О. Федорчук. – Львів: Свічадо, 2007. – 119 с.: іл. 21. Косміна О. Традиційне вбрання українців / О. Косміна. – К.: Балтія-Друк, 2008. – Т. І. Лісостеп. – 160 с.; іл. Рез. англ. 22. Врочинська Г. Українські народні жіночі прикраси XIX – поч. XX ст. / Г. Врочинська. [Вид. 2-е, допов.]. – К.: Родовід, 2008. – 230 с.: кольор. іл. 23. Булгакова Л. Художні особливості чоловічих сорочок Борщівщини кінця XIX – початку XX ст. / Л. Булгакова // Літопис Борщівщини: науково-краєзнавчий збірник. – Вип. 5. – Борщів: КТ "Джерело", 1994. – С. 55–58; Ї ж. Традиційний хутряний одяг Борщівщини / Л. Булгакова // Літопис Борщівщини: науково-краєзнавчий збірник. – Вип. 8. – Борщів, 1996. – С. 54–57. 24. Николин Н. Вишита сорочка в етнографічній колекції Борщівського краєзнавчого музею / Н. Николин // Літопис Борщівщини: науково-краєзнавчий збірник. – Вип. 6. – Борщів: КТ "Джерело", 1994. – С. 72–79. 25. Савка Г. Одяговий жіночий комплекс південних районів Тернопілля (за матеріалами збірки Тернопільського обласного краєзнавчого музею) / Г. Савка // Народний костюм як виразник національної ідентичності: збірник наук. праць за ред. д-ра мист-ва М. Селівачова. – К.: ТОВ "ХІК", 2008. – С. 253–257. 26. Медведчук Г. Український народний одяг подільських селян XVII – I пол. XX ст. / Г. Медведчук // Берегиня скарбів народних... [Упоряд. А. М. Трембіцький, О. Г. Погорілець]. – Хмельницький–Меджибіж: ПП Мельник А. А., 2010. – С. 142–158. 27. Іваневич Л. До особливостей класифікації жіночого нагільного одягу українців Поділля / Л. Іваневич // Народна творчість та етнологія. – № 3 / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Рильського. – К., 2013. – С. 91–98; Іваневич Л. Особливості класифікації складових народного костюма українців Поділля XIX – поч. XX ст. / Л. Іваневич // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2013. – Т. 20: 95-річчю заснування Кам'янець-Подільського державного українського ун-ту присвячується. – С. 489–501; Іваневич Л. Характерні особливості класифікації головних уборів українців Поділля XIX – першої пол. XX ст. / Л. Іваневич // Матеріали XXV Всеукраїнської наук. історико-краєзнавчої конференції: Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. – Вінниця, 2013. – С. 129–141. 28. Борщівщина. Народне мистецтво, побут та звичаї. Альбом – каталог музейних фондів Борщівського краєзнавчого музею / [Автор тексту Любов Волинець]. – Нью-Йорк: Український музей, 1994. – 64 с. 29. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Група "тканини". Т – 1-9532.

Лілія Іваневич

КЛАСИФИКАЦІЯ НАРОДНОЇ ОДЕЖДИ ЗАПАДНОГО ПОДОЛЛЯ

Вследствие анализа фондовых коллекций Тернопольского областного краеведческого музея в статье отображается проблема исследования предметов народной одежды украинцев Западного Подолья XIX – первой половины XX вв. Впервые подаётся попытка создания расширенной классификации традиционной одежды западных подолян с учётом отличительных признаков их комплексов.

Ключевые слова: народная одежда, украинцы Западного Подолья, Тернопольский областной краеведческий музей, фондовые коллекции, классификация.

Lilia Ivanevych

THE CLASSIFICATION OF FOLK ATTIRE FROM THE WESTERN PODILLIA

As a result of analysis of the regional Ternopol museum fund collections the problem of investigation the subjects of the Ukrainians from Western Podillia of the XIXth – the first part of XXth century folk attire is shown in the article. For the first time the attempt of creation the expanded classification of the Western Podillia Ukrainians clothes with taking into account the distinctive signs of their complexes is made.

Key words: folk attire, Ukrainians from Western Podillia, regional Ternopol museum, fund collections, classification.